

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Simon Wilkens

Valet av lekmannadomare i Sverige och Tyskland

- En komparativ studie av lekmannadomarens valbarhetskriterier samt valet av dem till första instans i brottmål.

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Per Nilsén

Termin: HT 2013

Innehåll

SUMMARY	4
SAMMANFATTNING	6
FÖRKORTNINGAR	8
1 INLEDNING	9
1.1 Definitioner	10
1.1.1 Lekmannadomare och nationella beteckningar	10
1.2 Avgränsning	10
1.3 Metod och material	11
1.4 Forskningsläge	12
1.5 Disposition	12
1.6 De jämförda objekten	13
2 HISTORIK	15
2.1 Lekmannens ställning som domare i Sverige	15
2.2 Tysklands lekmanndomarhistoria	17
3 LEKMANNADOMARNAS KVALIFIKATIONSKRAV	21
3.1 Kvalifikationskrav för lekmanndomare i Sverige	21
3.2 Kvalifikationskrav för lekmanndomare i Tyskland	24
3.2.1 Tvingande uteslutandegrunder	25
3.2.2 Olämplighet som lekmanndomare	26
3.2.3 Ursäktade yrken	29
3.2.4 Andra uteslutandegrunder	30
4 VALET AV LEKMANNADOMARE	32
4.1 Valet av lekmanndomare i Sverige	32
4.2 Valet av lekmanndomare i Tyskland	33
4.2.1 Förberedelser till valet av lekmanndomare i Tyskland	33
4.2.2 Valet av lekmanndomare i Tyskland	35
5 ANALYS	38

5.1	Den lämplige lekmanndomaren	38
5.2	Valet av lekmanndomare	40
5.3	Avslutande kommentar	42
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	43

Summary

The purpose of this essay is to find out what similarities and differences exist for the election of lay judges for the court of first instance for criminal cases in Sweden and in Germany. More specifically the legislation concerning the vote eligibility requirements of the lay judges and the legislation on how the elections of the lay judges are to be carried out are studied.

Since the essay is a comparative study, first is examined if the lay judges in the two countries can be considered to be *tertium comparationis*, to have a common denominator with similar characteristics which enables a comparison. It is concluded that the lay judges in both Sweden and Germany are differentiated from the legally educated professional judges and that their competencies are largely the same. It is thus concluded that a comparative study of the aforementioned legislation can be made.

A short introduction of the two countries history regarding lay judges is provided. The legislation of the two countries is compared concerning the vote eligibility requirements of the lay judges and the legislation on how the elections of the lay judges are to be carried out.

It is thus concluded that the two countries legislation dictating the vote eligibility requirements of the lay judges are similar. As an example can be mentioned that not only is national citizenship a requirement, but the local connection of the lay judge in the court district is considered important. The most palpable difference, concerning vote eligibility requirements, turns out to be that there in Germany exists a provision that explicitly prohibits lay participation if the candidate either has worked for the former East German intelligence service or has violated the fundamental principles of humanity.

As regards the legislation concerning the election process the most obvious similarity proves to be that this is done at local level. Otherwise, the election process differs. In Sweden the election of the lay judges for the court of first instance for criminal cases is carried out by the relevant city council. In Germany a committee at the relevant court carries out the election, after a list with proposed candidates has been received from the relevant municipality.

However, both countries have the same goal. The lay judges are intended to represent the population in court.

Sammanfattning

Denna uppsats har till syfte att undersöka vilka likheter och skillnader som finns vid valet av lekmannadomare till brottmålets första instans i Sverige och Tyskland. Mer specifikt undersöks då de valbarhetskriterier som uppställs på de personer som ska tillsättas som lekmannadomare samt hur valet av dem är reglerat i de båda länderna.

I och med att arbetet är en komparativ studie undersöks först om lekmannadomarna i de båda länderna kan sägas utgöra *tertium comparationis*, det vill säga ha en gemensam nämnare som kan jämföras så att jämförelsen kan tillmätas betydelse. Här konstateras att lekmannadomarna i de båda länderna kan särskiljas från den juridiskt utbildade yrkesdomaren och att de har samma befogenheter i domstol. Då deras roller är lika fastställs att en komparativ studie av valbarhetskriterierna och av valet kan göras.

En kort redogörelse lämnas beträffande de båda ländernas historia med avseende på hur systemet med lekmannadomare har utvecklats. Ländernas gällande lagstiftning redovisas både vad avser valbarhetskriterierna och valet av lekmannadomare. Slutligen görs en analys av de likheter och skillnader som existerar.

Vad avser lekmannadomarnas individuella valbarhetskriterier konstateras att de i stora drag är lika varandra. Exempelvis är det i de båda länderna inte enbart medborgarskapet som är ett krav utan även den lokala anknytningen till den aktuella domstolen är viktig för att få bli vald. Den mest påtagliga skillnaden visar sig vara att det i Tyskland finns en bestämmelse som förhindrar att en person begått brott mot mänskligheten eller haft visst samröre med den forna östtyska säkerhetstjänsten.

Sett till regleringen av valet av lekmannadomare är den mest påtagliga likheten att valet sker på lokal nivå. Därutöver visar sig valprocessen skilja sig tydligt mellan länderna. Detta då valet i Sverige i sin helhet sköts av kommunfullmäktige medan det i Tyskland istället genomgår flera steg, och att det är ett utskott vid den aktuella domstolen som förrättar valet efter det att man mottagit en lista med förslag på kandidater från den aktuella kommunen.

Båda länderna har dock samma mål. Systemet med lekmannadomare syftar till att representera befolkningen i domstolen.

Förkortningar¹

BGB	Bürgerliches Gesetzbuch
DRiG	Deutsches Richtergesetz
FB	Föräldrabalk (1949:381)
GG	Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland
GVG	Gerichtsverfassungsgesetz
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
StGB	Strafgesetzbuch

¹ För de fullständiga beteckningarna på tysk lagstiftning hänvisas av utrymmesskäl till käll- och litteraturförteckningen.

1 Inledning

Med beaktande av den romerska rättens princip om *jura novit curia* (domstolen känner lagen) framstår ordet lekmannadomare, och innebörden av det, nästan som en antites. Här har vi en domare som ska döma enligt lagstiftningen utan att denne har någon ingående kunskap om den, eller i vart fall saknar juridisk skolning. Det har dock anförts flera argument för lekmannainflytande. Ett av de mest förekommande är att lekmannadomaren garanterar det representativa inslaget i den dömande makten då den inte begränsas till en liten skara av befolkningen. Istället representeras folkviljan genom att fler personer ges inflytande över hur rätten ska tolkas och avgöras. Förhoppningen är också att allmänheten ska få ett ökat förtroende för rättstillämpningen.² Kan då vem som helst tillsättas som lekmannadomare?

Jag vill i detta arbete försöka att se **vem** som idag anses utgöra den representativa individ som har de egenskaper som krävs för att döma andra, utan att vara utbildad domare, samt se **hur** valet av dem går till.

Arbetet kommer att inte bara undersöka Sveriges lagstiftning på området. Istället vill jag göra en komparation av två länders implementering av lekmannainslaget i dömandet; Sverige och Tyskland. Jag har vid en översiktlig anblick nämligen sett att i dessa länder finns det vid brottmål, vanligtvis, en domstol som består av en domare och flera lekmannadomare. Frågeställningarna är därför följande:

- Vem är valbar som lekmannadomare i Sverige respektive Tyskland?
- Hur väljs lekmannadomarna ut i respektive land?
- Vilka likheter och skillnader finns mellan de olika ländernas regler?

² För argumentationen för lekmannamedverkan hänvisas här till: Kissel & Mayer 2008 s. 668, Diesen 1996 s. 20-38 samt Malsch 2009 s. 1-3.

1.1 Definitioner

1.1.1 Lekmannadomare och nationella beteckningar

I Sverige betecknas lekmannadomarna i lagtext som *nämndemän*. I Tyskland är situationen lite annorlunda, den övergripande beteckningen för en lekmannadomare är *ehrenamtlicher Richter* men för just lekmannadomare i brottmål betecknas de i lagtext som *Schöffen*. Då begreppen är olika har jag valt att utgå ifrån den nationellt neutrala beteckningen *lekmannadomare* i fortsatt text med viss reservation för undantag där ett förtydligande eventuellt har behövts.

Trots att uppsatsen är komparativ och då även grundar sig på material på tyska, så har tyskan översatts till svenska; i praktiken innebär det att även beteckningar på exempelvis domstolar har översatts. I vissa fall har den tyska beteckningen tagits med inom parentes då det varit behövligt.

1.2 Avgränsning

Uppsatsen kommer att avgränsas till de bestämmelser som är aktuella för valet av lekmannadomare samt de kriterier som en sådan person måste uppfylla för att vara valbar. Dessutom avgränsas uppsatsen genom att enbart ta sikte på valet till den domstol som vanligtvis är den första instansen vid brottmål. Av utrymmes- och tidsskäl kan inte uppsatsen ge en heltäckande bild av varken det svenska eller det tyska rättssystemet, viss förkunskap förutsätts därför. I den historiska redogörelsen är det främst lekmannadomarämbetets utveckling som behandlas vilket kräver en del kännedom om de båda ländernas historia. I arbetet strävar jag efter att belysa de centrala aspekterna på området för att möjliggöra en komparation.

1.3 Metod och material

För att besvara angivna frågeställningar har dels en rättsdogmatisk metod, dels en komparativ metod använts. För att kunna göra den komparation som eftersträvas krävs att underlaget med de båda ländernas gällande rätt klart framgår. Den rättsdogmatiska metoden har då använts för att försöka besvara de första två frågorna om hur gällande rätt (*de lege lata*) är beskaffad. Därför har framförallt lagtext undersökts på området med hjälp av andra rättskällor såsom förarbeten och doktrin.

Det är viktigt att poängtera att det i Sverige och Tyskland ser olika ut vad gäller rättskällorna. I Sverige utgörs rättskällorna i hierarkisk ordning av grundlag, lag, förordningar och föreskrifter samt de subsidiära rättskällorna förarbeten och rättspraxis.³ I Tyskland är situationen delvis annorlunda, här är rättskällorna i hierarkisk ordning den tyska grundlagen, annan lagstiftning, förordningar och stadgar. Rättspraxis är även här av betydelse.⁴ Förarbeten har i Tyskland inte samma tyngd som i Sverige. Den sista frågan, den om vilka likheter och skillnader som finns mellan de båda länderna, är den fråga som bäst besvarats med den komparativa metoden.

För att en jämförelse i komparativ rätt ska vara möjlig krävs det en *tertium comparationis*; en gemensam nämnare som faktiskt kan jämföras.⁵ Den komparativa metoden omfattar inte studier som bara anger vad som är gällande rätt i två länder; det essentiella är att studien faktiskt också jämför de resultat som har tagits fram.⁶ För att jämförelsen mellan lekmannadomarnas valbarhetskriterier och hur tillsättningen av dem går till följer nedan en kort redogörelse för lekmannadomarnas roll i de båda länderna (se avsnitt 1.6).

³ http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_swe_sv.htm#2.

⁴ http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_ger_sv.htm.

⁵ Nelken & Orücü 2007 s. 106 ff. samt Bogdan 2013 s. 48-49.

⁶ Bogdan 2013 s. 7.

Denna studie utgår till stor del från källmaterial i form av aktuell tysk och svensk lagtext på området. Till den svenska lagstiftningsdelen har även förarbetena till lagstiftningen studerats. Vad gäller den tyska lagstiftningen har framförallt lagkommentarer använts för att få en bättre förståelse för hur bestämmelserna är utformade. Även annan doktrin har använts, främst till den historiska redogörelsen men även tidigare komparativa studier på området.

1.4 Forskningsläge

John Bells *Judiciaries within Europe* behandlar både lekmannadomarna i Sverige och Tyskland i samma studie. Bell jämför domare från fem olika europeiska länder för att försöka se vad som formar rättskulturen (*judicial culture*) i respektive land samt synen på domarämbetet.⁷ Här behandlas dock inte lekmannadomarna specifikt, utan istället omnämns de som en del av domarkåren. Ett arbete som specifikt behandlar lekmannadomarna i brottmål är Mareijke Malschs *Democracy in the courts – lay participation in European Criminal justice systems*. Detta arbete omfattar bland annat Tyskland men inte Sverige. Jag har inte funnit några komparativa studier mellan Sverige och Tyskland som enbart diskuterar och jämför lekmannadomarnas valbarhetskriterier och hur de väljs.

1.5 Disposition

För att få en bättre bild av hur systemet med lekmannadomare växt fram ges en kort historisk överblick. Därefter behandlas de bestämmelser som finns angående lekmannadomarnas behörighetskrav i respektive lands lagstiftning för att sedan gå över på hur valet av dessa lekmannadomare går till.

Uppsatsen mynnar ut i en analys som försöker svara på de skillnader och likheter som framkommit av arbetet. Först är det viktigt att rättfärdiga det som ska jämföras; vad utgör här *tertium comparationis*?

⁷ Bell 2006 s. 2.

1.6 De jämförda objekten

För att en jämförelse ska vara möjlig mellan Sveriges och Tysklands valbarhetskriterier för lekmannadomare och hur valet av dem går till har jag valt att använda mig av den komparativa metodens *funktionsprincip*. För att lekmannadomarna ska anses utgöra *tertium comparationis* bör de enligt denna princip fylla samma funktion i rättssystemet.⁸ Här har jag utgått från två faktorer, dels att de utbildade yrkesdomarna i lag särskiljs för att få titulera sig *domare* i respektive land och dels att lekmannadomarna i stort har samma roll och befogenheter i domstolen i respektive land.

I Sverige ska en domare uppfylla de krav som uppställs i 4 kap. 1 § (förkortat 4:1) rättegångsbalken (1942:720), RB, för att anses vara *lagfaren*; det vill säga ha uppfyllt de kraven som uppställs för behörigheten till domarämbetet. För Tysklands del krävs, för att man vid de statliga domstolarna ska få titulera sig domare, att man uppfyllt de krav som uppställs i 5-7 § Detusches Richtergesetz, DRiG. De som närvarar vid rätten i egenskap av domare utan att ha uppfyllt dessa krav får anses falla in under beteckningen lekmannadomare i respektive land.

För brottmål i första instans ska för Sveriges del vanligtvis tre lekmannadomare medverka, 1:3b RB, och för Tysklands del två stycken enligt 29 § Gerichtverfassungsgesetz, GVG. Av 30 § GVG följer att lekmannadomarna i brottmål (*Strafsachen*) inom ramen för huvudförhandlingen deltar på lika villkor som domaren där inte lagen anger undantag och att de har samma rösträtt som den ordinäre domaren. Även under överläggningen deltar de på samma villkor som domaren.⁹ För rösträtten gäller samma sak i Sverige, de svenska lekmannadomarna i brottmålet har även de en individuell rösträtt när domen ska beslutas vilket framgår av 29 kap. RB.

⁸ Nelcan & Örucü 2007 s. 113.

⁹ Malsch 2009 s. 137.

Detta får gemensamt anses utgöra en tillräcklig grund för att i denna uppsats fortsatt kunna undersöka ländernas regler kring lekmannadomarnas valbarhetskrav och hur de väljs.

2 Historik

2.1 Lekmannens ställning som domare i Sverige

Den svenska *nämnden*¹⁰ kan med säkerhet dateras tillbaka till de första nedtecknade *landskapslagarna* för omkring 800-år sedan, även om nämnder (eller motsvarande), kan ha existerat tidigare än så. I denna tidigaste form var nämnden inte ett rent dömande organ utan mer ett bevismedel. Den bestod av män som med sin lokal- och partskänedom skulle bestämma vad som var att anse som fakta i ett visst mål.¹¹ Även om rollen som domare existerade redan under denna tid menar John Bell i *Judiciaries within Europe* att domarväsendet i Sverige professionaliserades först under 1600- och 1700-talen och att det därför egentligen var ett lekmanämbete fram tills dess. Professionaliseringen drevs fram av krav på skriftlighet i de övre nybildade¹² domstolarna (hovrätterna) och av att juridik började undervisas på de svenska universiteten. Uppsala var först med detta fr.o.m. 1620.¹³

Domstolsprocessen i Sverige kan enligt Diesen antas ha varit ganska oreglerad med få existerande krav på vad som egentligen skulle ske före det att *1734 års lag* trädde i kraft.¹⁴ Exempel på detta har Gustaf Fahlcrantz i *Rättfärdighet i rättsskipning* funnit genom studier av rättsfall från 1600-talets slut. Det finns exempel på rättsfall vid vilka nämnden inte bara avgjort vad som i målet skulle anses vara sanning utan de avkunnade även domen, utan någon antecknad protest ifrån domaren.¹⁵ *1734 års lag* medförde slutet på detta oreglerade tillstånd då nämndens roll gentemot domaren blev

¹⁰ Enligt Nationalencyklopedin definieras ”nämnd” i vardagligt språkbruk med att det är det organ inom rättsskipningen som består av lekmän: <http://www.ne.se/lang/n%C3%A4mnd>.

¹¹ Diesen 1996 s. 108-109.

¹² Diesen 1996 s. 113.

¹³ Bell 2006 s. 282-283.

¹⁴ Diesen 1996 s. 113.

¹⁵ Fahlcrantz 1903 s. 459-460.

tydlig. Nu krävdes istället enhällighet i nämnden för att kunna rösta ned domaren.¹⁶

I *1734 års lag* stadgades, vad avser häradsrätterna som fanns på landsbygden, att häradshövdingen, som även var häradsrättens ordförande utsåg nämndens medlemmar. Tillsättningen av nämndens medlemmar har sedan förändrats flera gånger. 1823 skedde den första stora förändringen; då fick nämndens medlemmar istället väljas på den lokala sockenstämman.¹⁷ Bönderna fick, förutom rösträtten att välja nämnden, själva rätten att bli valda till den. Kraven var att man hade fyllt 25 år, tillhörde bondeståndet och var bosatt inom den aktuella domstolens domkrets.¹⁸ Nästa stora förändring skedde 1872, nu blev det istället möjligt att bli valbar till nämnden förutsatt att man var röstberättigad i kommunen. År 1925 fick även kvinnor väljas till nämnden och bli lekmannadomare.¹⁹

Efter kravet på en enig nämnd i *1734 års lag* är det enligt Diesen möjligt att hävda att lekmannadomaren inte i egentlig mening utövat ett renodlat dömande inflytande på brottmålets utgång igen förrän år 1983.²⁰ Det året infördes genom *prop. 1982/83:126 om underrätternas sammansättning m.m.* en individuell rösträtt för lekmannadomaren i brottmålet.²¹ I propositionen föreslogs att antalet lekmannadomare skulle vara tre istället för fem och därför ansågs en röstningsreform nödvändig för att inte försvaga deras ställning.²²

Trots att det av ovan nämnda skäl kan diskuteras hur stort inflytande lekmannadomarna hade haft mellan *1734 års lag* och 1983 går det att argumentera för att deras funktion motverkat att utländska trender inom dömandet skulle få ett starkt fäste i Sverige. Influenser från till exempel

¹⁶ Diesen 1996 s. 114-115.

¹⁷ Modéer 1994 s. 41.

¹⁸ Diesen 1996 s. 117.

¹⁹ Modéer 1994 s. 41.

²⁰ Diesen 1996 s. 118 och s. 120.

²¹ Diesen 1996 s. 131.

²² Prop. 1982/83:126 s. 22.

kyrkan och den romerska rätten under medeltiden eller 1800-talets tankar om införandet av jurysystem har hindrats på grund av att nämnden så pass länge haft ett så starkt fäste i den svenska rättskulturen.²³

2.2 Tysklands lekmanadomarhistoria

Tyskland har som stat egentligen inte existerat förrän 1871; dessförinnan var detta landområde uppdelat i ett flertal kunga- och furstendömen som styrdes på lokal nivå efter det Tysk-romerska rikets upplösning år 1806.²⁴ Nedan följer en kortfattad redogörelse för händelser både innan och efter Tysklands enande med fokus på hur utvecklingen av lekmanadomarämbetet har framskridit.

Fram tills 1500-talet har den tyska rätten i stort sett dömts av lekmanadomare. Det var med den romersk-kanoniska rättens intåg och dess professionalisering av domstolsväsendet som lekmannainslaget begränsades.²⁵ Efter det att de rättsliga källorna blivit skriftliga och deras betydelse ökade, minskade i samma mån det lokala domstolsväsendets makt att döma efter egen uppfattning.²⁶ En av de större förändringarna innan Tysklands enande var rikskonstitutionen från år 1849 som bland annat medförde införandet av ett jurysystem för allvarligare brott, det gällde även sådana av politisk natur.²⁷ Detta jurysystem infördes av majoriteten av staterna som följd av den revolution som hade ägt rum 1848, även om systemen var förenade med vissa skillnader staterna emellan.²⁸

År 1850 utmärkte sig dock kungadömet Hanover genom att, vid sidan av jurysystemet, införa en alternativ domstol som bestod av både utbildade domare och lekmanadomare med samma ställning, så kallade *Schöffengerichte*. Lekmanadomarna hade samma rösträtt vad gällde

²³ Diesen 1996 s. 120.

²⁴ Bogdan 2013 s. 151.

²⁵ Casper och Zeisel 1972 s. 137.

²⁶ Diesen. 1996 s. 85.

²⁷ Casper och Zeisel 1972 s. 137.

²⁸ Malsch 2009 s. 135.

skuldfrågan och bestämmandet av påföljd som den utbildade domaren. I regel valdes lekmannadomarna in av kommunfullmäktige²⁹ och de formella kraven var få; de som uppvisade gott omdöme och hederlighet skulle föredras. Denna sammansättning av domstolarna användes i början enbart för småbrott men blev snabbt populär och antogs även av andra stater. Det moderna tyska *Schöffengericht*-systemet var fött.³⁰

När Tyskland slutligen enades 1871 hade länge en debatt pågått om vilket system som var att föredra. Framförallt de södra delarna av Tyskland, samt de juridiskt skolade föredrog i allmänhet jurysystemet.³¹ 1877 utkom den tyska *Gerichtsverfassungsgesetz* (GVG) som innehöll bestämmelser om båda systemen, detta skulle förbli oförändrat fram till 1924.³² En viktig händelse innan dess var att det från och med 1922 blev möjligt för kvinnor att vara lekmannadomare men minst en av lekmannadomarna var tvungen att vara man. Från och med 1922 blev det även möjligt för kvinnor att utbilda sig till domare.³³

I december 1923 antog Weimarrepublikens riksdag en lag som gav regeringen bemyndigande att vidta alla åtgärder som ansågs vara nödvändiga och brådskande.³⁴ Bakgrunden till detta var det svåra finansiella läget som till stor del berodde på de sparkrav som hade blivit en konsekvens av första världskriget.³⁵ I och med införandet av denna lag genomfördes inom en månads tid en omorganisering av den straffrättsliga processrätten; jurysystemet avskaffades och bland annat utökades användningen av lekmannadomstolarna vid första instans.³⁶ Reformen kom att kallas *Emminger förordningen* (*Emminger Verordnung*), som var efternamnet på Weimarrepublikens dåvarande justitieminister.³⁷

²⁹ Översatt från engelskans *municipal council*, se Casper och Zeisel 1972 s. 138.

³⁰ Casper & Zeisel 1972 s. 137-138.

³¹ Diesen 1996 s. 85.

³² Casper & Zeisel 1972 s. 139.

³³ Kissel & Mayer 2008 s. 65.

³⁴ Casper & Zeisel 1972 s. 140.

³⁵ Kissel & Mayer 2008 s. 72.

³⁶ Casper & Zeisel 1972 s. 140.

³⁷ Kissel & Mayer 2008 s. 72.

Efter Weimarrepublikens fall, under nazismen och det så kallade Tredje riket, var det istället för riksdagen rikspresidenten som hade lagstiftningsmakten. Från och med 1933 utgjordes den tyska riksdagen enbart av medlemmar i nazistpartiet, NSDAP, och radikala förändringar av straffprocessen och straffrätten genomfördes.³⁸ Förutom att nazisterna utsåg lekmannadomarna mycket omsorgsfullt var deras åsikt om dem länge oklar. Hur den senare utvecklingen skulle blivit kan det enligt Casper och Zeisel enbart spekuleras i, då lekmannadomarämbetet avskaffades totalt (med undantag för vid *das Volksgerichtshof*, översatt; folkets domstol) från och med andra världskrigets början 1939.³⁹

Efter andra världskriget delades Tyskland så småningom in i öst och väst. Intressant att nämna är att då de västra delarna slogs ihop stadgades det i 1950 års *föreningsakt (Vereinheitlichungsgesetz)* att Weimarrepublikens bestämmelser om lekmannadomarämbetet skulle antas och utgöra gällande rätt. Endast staten Bayern hade dessförinnan, kort efter kriget, återigen infört jurysystemet.⁴⁰ Med undantag för de mer radikala perioderna menar Kissel och Mayer på att Emmingers förordning i stora drag egentligen funnits kvar sen dess att den trädde i kraft.⁴¹

År 1979 skedde en större reform av reglerna kring rekrytering av lekmannadomarna. Målet var att bland annat att befolkningen skulle representeras på ett bättre sätt. Konkret innebar detta bland annat att minimiåldern sänktes till 25 år (tidigare 30 år)⁴² och det infördes en övre åldersgräns på 70 år där alla över 65 hade rätten att tacka nej till ämbetet. Ålder, kön, social ställning och yrke blev nu faktorer som skulle beaktas vid valet i syfte att ge en bred representation.⁴³

³⁸ Diesen 1996 s. 86.

³⁹ Casper & Zeisel 1972 s. 141.

⁴⁰ Casper & Zeisel 1972 s. 141.

⁴¹ Kissel & Mayer 2008 s. 72.

⁴² Casper & Zeisel 1972 s. 182.

⁴³ Kissel & Mayer 2008 s. 75f.

I och med återföreningen mellan Östtyskland och Västtyskland blev all västtysk lag, med vissa undantag, gällande rätt även i det forna Östtyskland fr.o.m. 1990.⁴⁴

⁴⁴ Kissel & Mayer 2008 s. 61.

3 Lekmannadomarnas kvalifikationskrav

3.1 Kvalifikationskrav för lekmannadomare i Sverige

I Sverige återfinns reglerna om lekmannadomarnas valbarhet i 4:6 RB. I första stycket finns fyra rekvisit som en person måste uppfylla för att få bli vald. Av första meningen följer att valbarheten förutsätter svenskt medborgarskap och att personen i fråga inte får vara underårig; d.v.s. under 18 år i enlighet med 9:1 föräldrabalken (1949:381), FB. Det är inte heller tillåtet att vara verksam som lekmannadomare om man är ställd under förvaltarskap enligt 11:7 FB.⁴⁵ För att en förvaltare ska anordnas krävs det att personen ifråga inte kan ta hand om sig själv på grund av någon av de omständigheter som anges i 11:4 FB samt att det inte är tillräckligt att förordna en god man till personen. Därtill ska även, enligt 11:7, andra mindre ingripande lösningar beaktas innan förvaltarskap förordnas av rätten. Kriterierna i 11:4 FB är: sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande som för till att personen inte kan ta hand om sig själv.

Genom andra meningen 4:6 RB fastslås att för att bli vald till lekmannadomare i tingsrätt så krävs det att personen i fråga är folkbokförd i kommunen eller den del därav som hör till domstolen. Finns det inom kommunen flera tingsrätter är det den tingsrätt som är närmast folkbokföringsorten som personen kan väljas till. Definitionen av vad som är rätt folkbokföringsort återfinns i folkbokföringslagen (1991:481).⁴⁶ Tredje meningen i 4:6 RB utesluter ett antal yrkeskategorier från att vara lekmannadomare. Lagfarna domare, anställda vid domstol, åklagare, poliser, advokater samt andra som till yrket har att föra andras talan inför domstol har inte möjlighet att bli lekmannadomare. Kategorin *anställda vid domstol*

⁴⁵ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

⁴⁶ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

omfattar enligt Fitger m.fl. alla personer som innehar en anställning vid en domstol; de faktiska arbetsuppgifterna spelar inte någon roll.⁴⁷ Andra stycket i 4:6 RB innehåller ett förbud mot att vara lekmannadomare vid tingsrätten och hovrätten samtidigt. Förbudet anser Fitger m.fl. inte ska sträcka sig till att även omfatta förvaltningsrätterna där lekmannadomare också förekommer.⁴⁸

4:6 3 st. RB innehåller de allmänna krav som ställs på lekmannadomaren som person förutom det som ovan angivits. Här anges att hänsyn ska tas till lekmannadomarens *omdömesförmåga, självständighet, laglydnad* och *övriga omständigheter* när en bedömning görs för att överväga om denne är lämplig för uppdraget. I *prop. 2005/06:180 Ett stärkt nämndemannainstitut*, utvecklades skälen till bestämmelsens införande; regeringen ansåg att det krävdes ett bredare rekryteringsarbete av de politiska partierna. Lämplighetskravet skulle ge partierna en större möjlighet att rekrytera folk som de inte hade någon personkännedom om genom att objektiva kriterier ställdes upp.⁴⁹

Det framgår också av *prop. 2005/06:180* att då lekmannadomaren dömer i frågor om huruvida en person gjort sig skyldig till brott ansåg regeringen att det även var lämpligt att lekmannadomaren själv inte var lagförd sedan tidigare. Däremot underströks att kraven inte skulle likställas med de formella valbarhets- och behörighetskraven enligt första stycket.⁵⁰ Fitger m.fl. påpekar att det i motiven till lagen talas om att kravet på att lekmannadomaren i fråga inte har lagförts för något brott inte är helt absolut, istället ska hänsyn tas till brottets karaktär och till hur lång tid som förflutit sedan straffet utdömdes. Är någon misstänkt eller under åtal för ett brott med en straffskala där påföljden är annan än böter, så antas det medföra att denne inte heller anses lämplig att bli lekmannadomare.⁵¹

⁴⁷ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

⁴⁸ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

⁴⁹ Prop. 2005/06:180 s. 33.

⁵⁰ Prop. 2005/06:180 s. 34.

⁵¹ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

Andra kriterier som enligt Fitger m.fl. bör tillmätas betydelse vid en lämplighetsbedömning enligt 4:6 3 st. RB är bland annat att personen i fråga lider av koncentrationssvårigheter på grund av sjukdom eller åldersskäl, eller har bristande språkkunskaper. Personen får inte anses skada allmänhetens förtroende för rättsskipningen. Bedömningen ska göras i varje enskilt fall. Tidigare gällde även ett krav på att lekmannadomarna inte fick vara försatta i konkurs men detta togs bort 1971.⁵² Skälet till detta var enligt *prop. 1969:44 med förslag om ändring i rättegångsbalken m.m.* att kraven för lekmannadomarna inte skulle skilja sig från de krav som gällde för riksdagsmännen och de kommunalt valda. Istället för en bindande bestämmelse förutsattes det att en lekmannadomare som är försatt i konkurs inte ska kallas till tjänstgöring så länge tillståndet varar.⁵³

Personer som är över 60 år eller har något annat giltigt hinder är enligt 4:6 4 st. RB inte skyldiga att ta emot ett lekmannadomaruppdrag. Av andra meningen följer att om en lekmannadomare har avgått är denne inte heller skyldig att ta emot ett nytt uppdrag förrän efter fyra år. Motsatsvis kan då utläsas att tjänsten som lekmannadomare är en plikt. Att någon mot sin vilja i Sverige utses till detta antas däremot inte förekomma.⁵⁴ Som exempel för giltigt hinder gavs vid bestämmelsens tillkomst, under 1930-talet, att en högre tjänste- eller ämbetsman ansågs sig vara hindrad till att åta sig uppdraget på grund av yrket.⁵⁵ I femte stycket stadgas också att domstolen själv ska pröva den valdes behörighet. Fitger m.fl. menar att det här främst rör sig om nyvalda nämndemän och framförallt att en prövning då ska göras av de behörighetsvillkor som finns i paragrafens första stycke.⁵⁶

⁵² Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

⁵³ Prop. 1969:44 s. 378.

⁵⁴ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

⁵⁵ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

⁵⁶ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:6 RB.

3.2 Kvalifikationskrav för lekmannadomare i Tyskland

Vem som i Tyskland kan delta i brottmål som lekmannadomare regleras främst i GVG och då närmare bestämt dess fjärde del (*Vierter Teil*) som behandlar just *Schöffengerichte* (lekmannadomstolar, min översättning).

Av 31 § GVG följer av första meningen att lekmannadomarämbetet är en *ehrenamt* vilket till svenska bäst översätts till ”hedersuppdrag”, eller möjligen ”förtroendeuppdrag”. Formuleringen innebär vidare att det här inte rör sig om ett anställningsförhållande.⁵⁷ Enligt andra meningen i 31 § GVG följer att lekmannadomaruppdraget bara kan innehas av tyskar (*Deutschen*). För definitionen av just ”tyskar” hänvisas av Kissel och Meyer till 116 § *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland*, GG, den tyska grundlagen. Med tyskar avses personer som innehar tyskt medborgarskap.⁵⁸ Det utgör inte ett hinder att inneha fler medborgarskap än det tyska men en statslös person anses inte omfattas av definitionen.⁵⁹ Av 31 § GVG framgår att det inte är något annat än brist på ett tyskt medborgarskap som utgör ett hinder för att bli lekmannadomare.⁶⁰

I 32-35 § GVG återfinns ytterligare kriterier som reglerar vem som anses vara lämplig som lekmannadomare. 32 § GVG utgör då, tillsammans med andra meningen i 31 § GVG, de bestämmelser som gör en person oförmögen (*unfähig*) att delta som lekmannadomare. 33-34 § GVG innehåller bestämmelser om när en person är att anse som olämplig (*ungeeignet*) att vara lekmannadomare. 35 § GVG innehåller slutligen bestämmelser som ger en person, som uppfyller kraven, möjlighet till att tacka nej vid ett erbjudande om att bli tillsatt.⁶¹

⁵⁷ Kissel & Meyer 2008 s. 677.

⁵⁸ Kissel & Meyer 2008 s. 679.

⁵⁹ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 31 § GVG.

⁶⁰ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 31 § GVG.

⁶¹ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 32 § GVG.

3.2.1 Tvingande uteslutandegrunder

31 § 2 men. och 32 § GVG är absoluta föreskrifter, om inte dessa efterlevs blir domstolen som följd felaktigt sammansatt.⁶² Blir en person trots detta vald anses valet vara överksamt. Medverkar denne felaktigt i domstol och när dom avkunnas vinner domen laga kraft såvida inte någon part har protesterat mot domen inom rätt tid. Den relevanta tidpunkten för bedömningen om fel föreligger är vid det faktiska ämbetsutövandet från lekmannadomarens sida, men felet föreligger redan då personen tecknas på förslagslistan (enligt 36 § GVG).⁶³ Vad är då kraven, förutom det på tyskt medborgarskap, som utgör dessa absoluta föreskrifter?

Enligt 32 § 1 st. första punkten GVG är en person inkapabel att vara lekmannadomare om denne på grund av åtal har fått ett straff som medför att man inte längre kan inneha ett offentligt ämbete (*Bekleidung öffentlicher Ämter*) eller att man tidigare varit dömd till ett straff där påföljden var frihetsberövande på mer än 6 månader. För att förstå det första rekvisitet måste 45 § *Strafgesetzbuch, StGB*, läsas och rekvisiten där.⁶⁴ Kort kan sägas att straffet enligt 45 § 1 st. StGB ska vara ett fängelsestraff på grund av brott som är minst 1 år. Enligt samma punkt gäller förbudet som huvudregel under 5 år. Förbudet omfattar då alla befattningar som omfattas av den offentliga rätten, alltså inte bara inom statsförvaltningen utan även universitetstjänster eller befattningar inom kommunen.⁶⁵

Det andra, alternativa, rekvisitet i punkten anger att ett frihetsstraff på sex månader också tar bort möjligheten för person att bli lekmannadomare. Av lagkommentarer framgår här att det inte spelar någon roll om straffet faktiskt omsatts i fängelse el. dyl. utan en villkorlig dom utgör också hinder. Har personen i fråga begått flera tidigare brott som dömts så kan strafftiden räknas samman om det rör sig om uppsåtliga handlingar. Är det så att vissa

⁶² Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 32 § GVG.

⁶³ Kissel och Mayer 2008 s. 681.

⁶⁴ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 32 § GVG.

⁶⁵ von Heintschel-Heinegg m.fl. kommentaren till 45 § StGB.

handlingar har ansetts vara vårdslösa får dessa inte ingå i det sammanräknade straffvärdet.⁶⁶

Av 32 § 1 st. andra punkten GVG framgår att ett giltigt hinder mot att bli lekmannadomare även föreligger om en förundersökning mot en person är inledd där påföljden eventuellt kan bli ett straff som fråntar personen rätten att arbeta i offentlig tjänst. Just eventualiteten är det som styr här, det räcker alltså med möjligheten att utgången kan bli en sådan dom för att hinder ska föreligga. Punkten kan bara utgöra ett hinder från och med att en åklagare inlett förundersökning om brott på eget initiativ. Inleder polisen en förundersökning eller om det misstänkta brottet begås under huvudförhandlingen föreligger inget hinder mot lekmannadomarämbetet.⁶⁷ Slutpunkten för tillämpningen av andra punkten är när åklagaren beslutar att avsluta förundersökningen alternativt när rätten beslutar att inte inleda huvudförhandling.⁶⁸ I och med 32 § 1 st. andra punkten GVG öppnas det upp för en bredare tillämpning av uteslutandegrunderna för att få bli lekmannadomare. Denna bredare tillämpning rättfärdigas då lagstiftaren avsett att allmänheten, och då framförallt de delaktiga parterna i domstol, ska ha ett högt förtroende för lekmannadomarnas närvaro; ett väckt åtal skulle hämma detta.⁶⁹

3.2.2 Olämplighet som lekmannadomare

33-34 § GVG innehåller bestämmelser som *ska (soll)* leda till att en tilltänt lekmannadomare utesluts redan vid den förslagslistan som skrivs enligt 36 § GVG. Till skillnad från 32 § GVG blir det enligt 33-34 § GVG inte tal om en felaktig sammansättning av domstolen om de väljande inte beaktar dessa bestämmelser; lekmannadomaren anses ändå giltigt tillsatt.⁷⁰

⁶⁶ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 32 § GVG.

⁶⁷ Kissel & Mayer 2008 s. 682.

⁶⁸ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 32 § GVG.

⁶⁹ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 32 § GVG.

⁷⁰ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 33 § GVG.

33 § GVG har i första stycket sex punkter som då ska utesluta personers medverkan som lekmannadomare. Av första punkten följer att personer som vid ett eventuellt inledande av arbetet som lekmannadomare ännu inte har fyllt 25 år, inte anses lämpliga som lekmannadomare. Denna åldersbegränsning är enbart relevant vid tiden för när arbetet inleds, inte tidigare än så.⁷¹ Enligt den andra punkten ska inte heller personer som är, eller som vid periodens början kommer att ha fyllt, 70 år väljas. För den relevanta tidsberäkningen hänvisar Hannich m.fl. till 187 § 2 st. 2 meningen BGB.⁷²

Av den tredje punkten i 33 § GVG ska inte personer väljas som vid tidpunkten för tecknandet av förslagslistan (enligt 36 § GVG) inte bor inom den aktuella domstolens domkrets. Tanken är att lekmannadomaren ska ha en viss lokalkännedom inom domkretsen för att få medverka. Här är det inte definitionen av bostadsort enligt 7 § BGB som ska vara avgörande utan istället platsen där personen faktiskt bor.⁷³

Personer som på grund av sjukdom inte är lämpade för uppdraget som lekmannadomare ska enligt den fjärde punkten uteslutas. Tysk rättspraxis har utformat de kriterier som ska anses omfattas av denna vida definition. Stumhet, drogberoende, blindhet, dövhet är bara några av de tillstånd som ansetts omfattas. Just det att lekmannadomaren är blind eller döv kan dock accepteras så vitt det finns tekniska hjälpmedel att tillgå som kompenserar för tillståndet. Grunden för kriterierna är att lekmannadomarna ska ha möjlighet att följa vad som pågår i rättssalen.⁷⁴

Kunskap i det tyska språket är för lekmannadomaren också av betydelse och detta enligt den femte punkten i 33 § GVG. Bestämmelsen är relativt ny, den infördes år 2010. Anledningen till bestämmelsen var att det i domstol uppstått situationer där personer valts in som inte behärskade det tyska

⁷¹ Kissel & Mayer 2008 s. 685.

⁷² Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 33 § GVG.

⁷³ Kissel & Mayer 2008 s. 685.

⁷⁴ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 33 § GVG.

språket i tillräcklig grad men ändå var tyska medborgare. Kunskapen i språket bör vara på en sådan nivå att lekmannadomaren kan föra en vardaglig konversation samt läsa en dagstidning eller liknande; fackmannaspråk och svårare termer är inte nödvändigt att kunna.⁷⁵

Den sjätte punkten undantar personer som hamnat på ekonomiskt obestånd (*Vermögensverfall*), från att vara lekmannadomare. För att uppfylla detta krav måste antingen ett insolvensförfarande vara inlett eller i vart fall ett beslut om att vissa åtgärder har vidtagits gentemot personen. Anledningen till att detta omfattas är att en lekmannadomare mycket väl kan tänkas döma i mål som behandlar personlig konkurs eller dylikt. En lekmannadomare som dömer i ett sådant mål skulle kunna skada rättens förtroende.⁷⁶

34 § GVG anger vilka yrkeskategorier och liknande som inte bör tillsättas som lekmannadomare. Paragrafen innehåller i sitt första stycke sju punkter av dessa kategorier, första punkten utesluter den tyska presidenten (*der Bundespräsident*). Andra punkten utesluter medlemmarna i antingen regeringen (*die Bundesregierung*), eller medlemmarna i de olika delstatsregeringarna (*die Landesregierung*). Enligt tredje punkten utesluts vissa personer inom statsförvaltningen (*Beamter*) och som när som helst kan avsättas från sin post. Punkten tar sikte på politiskt tillsatta och ska inte läsas som så att alla människor inom offentlig förvaltning utesluts från lekmannadomarämbetet.⁷⁷

Enligt 34 § fjärde punkten GVG utesluts domare, åklagare och vissa yrkeskategorier inom åklagarmyndigheten, notarier (*Notare*) och advokater. Med domare avses endast yrkesverksamma domare, men då även de som antingen är satta på prov eller har enskilt uppdrag. Personkretsen inom åklagarmyndigheten som utesluts är, förutom åklagarna, även advokater och

⁷⁵ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 33 § GVG.

⁷⁶ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 33 § GVG.

⁷⁷ Kissel & Mayer 2008 s. 689.

jurister som jobbar för åklagarmyndigheten och som har möjlighet att delta i domstolsförhandlingar.⁷⁸

Den femte punkten utesluter en större krets ämbetsmän som inte bör agera lekmannadomare. Ämbetsmän som har någon form av exekutiv makt inom domstols- och polisväsendet är här omfattade. Det kan till exempel röra sig om tulltjänstemän, poliser eller ämbetsmän inom åklagarväsendet; det centrala är de exekutiva maktmedlen som en person i sin tjänst har behörighet till. Däremot undantas personer som gör militärtjänst eller som är anställda militärer.⁷⁹

Sjätte punkten anger att präster och personer med liknande ställningar inom olika trossamfund inte bör vara lekmannadomare. Inte heller medlemmar av en religiös förening som enligt sin trosstadga är förpliktade att leva tillsammans med varandra anses lämpliga. Den senare formuleringen avser till exempel personer inom katolska ordnar men även andra trossamfund kan omfattas här.⁸⁰ Den sjunde och sista punkten utesluter personer som redan arbetat som lekmannadomare under två perioder i brottmål utan uppehåll, förutsatt att den senare perioden pågår ända fram till dess att listan på föreslagna lekmannadomare tecknas (inför den därefter följande perioden). 34 § 2 st. GVG öppnar upp för möjligheten för de olika förbundsländerna att införa ytterligare bestämmelser om andra högt uppsatta ämbetsmän som inte bör arbeta som lekmannadomare.

3.2.3 Ursäktade yrken

35 § GVG har i första stycket sju punkter av olika kategorier som, trots att de uppfyller de ovan nämnda kraven, får tacka nej till erbjudandet att bli lekmannadomare. Denna bestämmelse är uttömmande vilket betyder att alla människor som uppfyller de tidigare nämnda kraven inte har någon rätt att tacka nej till uppdraget om de inte omfattas av någon av de uppräknade

⁷⁸ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 34 § GVG.

⁷⁹ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 34 § GVG.

⁸⁰ Kissel & Meyer 2008 s. 691.

kategorierna. Det är alltså en plikt att vara lekmannadomare i Tyskland.⁸¹ Medlemmar av riksdagen, förbundsrådet, EU-parlamentet, ett delstatsparlament eller en andra kammare (*Zweite Kammer*) har enligt första punkten rätt att avstå från att vara lekmannadomare. Av andra punkten följer att lekmannadomare som, i den direkt föregående tjänsteperioden, deltagit 40 dagar eller personer som redan agerar lekmannadomare i någon domstol, har rätt att avstå från uppdraget. Tredje punkten ursäktar läkare, tandläkare, sjuksköterskor, barnsjuksköterskor, sjukvårdare och barnmorskor (dessa yrkesutövare måste vara rättsligt erkända). Fjärde punkten ger apotekare som på sitt arbete inte har en annan apotekare som kan träda in i dennes ställe, möjlighet att tacka nej.⁸²

Personer som gör troligt att de på grund av omsorg av familjemedlem inte kan delta som lekmannadomare ursäktas enligt femte punkten. Finansiella skäl härtill godtas dock inte.⁸³ Den sjätte punkten undantar personer som har fyllt eller som kommer fylla 65 år innan den aktuella perioden skulle vara slut. Den sjunde och sista punkten undantar personer som kan göra det troligt att arbetet som lekmannadomare för till finansiella svårigheter för personen själv eller tredje part. Kravet är dock högt ställt; belastningarna måste vara extrema på personen i fråga.⁸⁴

3.2.4 Andra uteslutandegrunder

Det finns även utanför GVG en bestämmelse som utgör ett hinder mot möjligheten att bli lekmannadomare, 44a § 1 st. Deutsches Richter Gesetz, DRiG. I paragrafen används däremot det vidare begreppet *Ehrenamtlicher Richter* istället för *Schöffen*. Detta spelar enligt Dr. Johann-Friedrich Staats ingen roll, det vidare begreppet ska läsas som att det omfattar alla typer av lekmannadomare.⁸⁵

⁸¹ Kissel & Mayer 2008 s. 692.

⁸² Kissel & Mayer 2008 s. 693.

⁸³ Kissel & Mayer 2008 s. 693.

⁸⁴ Kissel & Mayer 2008 s. 693.

⁸⁵ Staats 2012 kommentaren till 44a § DRiG.

Hinder mot att utöva lekmannadomarämbetet föreligger om en person enligt 44a § 1st. första punkten DRiG har brutit mot grundläggande mänskliga eller rättsstatliga principer. De grundläggande mänskliga principerna ska här inte enligt Staats likställas med mänskliga rättigheter i största allmänhet. Även om ett brott mot dessa kan anses utgöra ett brott mot de grundläggande principerna avses här framförallt särskilt svårartade kränkningar mot mänskligheten. För att uppfylla detta hinder krävs att man personligen har deltagit i och utövat sådana handlingar. Kraven för brott mot grundläggande statsrättsliga principer är desamma, men här förutsätts dessutom att en person har handlat för en stat.⁸⁶

Av 44a § 1 st. andra punkten DRiG följer att en person som arbetat inom säkerhetstjänsten i forna Östtyskland, *Stasi*, inte heller är ämnad att vara lekmannadomare. Här måste dock en prövning göras i varje enskilt fall eftersom all form av förbindelse med säkerhetstjänsten inte automatiskt medför att någon är oförmögen att vara lekmannadomare.⁸⁷

Paragrafen är enligt Staats en produkt av de erfarenheter som gjordes efter Tysklands återförening. Den infördes först i sin ursprungliga form i en annan lag år 1992. Staats påpekar vidare att handlingarna i första punkten omfattar alla handlingar utan tidsbegränsning i hela världen.⁸⁸

⁸⁶ Staats 2012 kommentaren till 44a § DRiG.

⁸⁷ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 33 § GVG.

⁸⁸ Staats 2012 kommentaren till 44a § DRiG.

4 Valet av lekmannadomare

4.1 Valet av lekmannadomare i Sverige

Att lekmannadomarna i Sverige utses genom val framgår av 4:5 1st. RB, hur förfarandet i praktiken ska gå till utvecklas genom 7 och 8 § i samma kapitel (se nedan). Andra stycket i 4:5 RB reglerar den situationen då det inom en domsaga finns flera kommuner, alternativt delar av andra kommuner. Är så fallet ska antalet lekmannadomare fördelas efter kommunernas eller kommundelarnas respektive folkmängd. Efter att antalet lekmannadomare är bestämt tillämpas bestämmelserna enligt 4:7 RB. Där framgår av första stycket att valet till tingsrätten ska förrättas av kommunfullmäktige.

4:7 3 st. RB innehåller regler om hur valet ska gå till. Ett proportionellt val ska hållas förutsatt att det begärs av minst så många väljande att det motsvarar det tal man får om det samtliga antalet väljande delas med det antal personer valet avser ökat med 1. Formuleringen *ökat med 1* torde enligt *prop. 1975:76:64 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m.* enbart hänföra sig till ”det antal personer som ska väljas” (och inte ”det tal, vilket erhålles, då samtliga väljandes antal etc.”).⁸⁹ Vidare framgår att reglerna kring det proportionella valet finns i *lagen (1992:339) om proportionellt valsätt*. 2 § 2 st. denna lag anger att om kvoten som kommer fram är ett brutet tal avrundas det till närmsta heltal. Att denna avrundning får göras även vid valet av lekmannadomare torde enligt Fitger m.fl. vara fallet.⁹⁰ På 1970-talet tillsatte fullmäktigemajoriteten i Timrå kommun vid ett tillfälle samtliga lekmannadomarna. Möjligheten till det proportionella valsättet fick bli lösningen och den lagstiftades 1975, bestämmelsen kom att kallas *Lex Timrå*.⁹¹

⁸⁹ Prop. 1975/76:64 s. 52.

⁹⁰ Fitger m.fl. 2013 kommentaren till 4:7 RB.

⁹¹ Diesen 1996 s. 132.

4:7 4 st. RB innehåller bestämmelser om lekmanndomarkårens sammansättning. Där anges att ett flertal faktorer ska beaktas; ålder, kön, etnisk bakgrund och yrke ska spela in på valet av lekmanndomare. Etnisk bakgrund infördes år 2006 för att bättre representera befolkningens etniska och kulturella mångfald.⁹² I samma stycke anges att om det finns en möjlighet att uppnå en allsidig sammansättning på alternativa sätt så bör personer som inte tidigare tjänstgjort, eller tjänstgjort kortast tid väljas i första hand. Här var anledningen främst att se till att den folkliga representationen skulle öka genom att fler personer skulle ges möjligheten att vara lekmanndomare.⁹³

4.2 Valet av lekmanndomare i Tyskland

4.2.1 Förberedelser till valet av lekmanndomare i Tyskland

Valet av lekmanndomare som ska döma brottmål inleds i Tyskland med att en förslagslista (*Vorschlagsliste*) tecknas av den aktuella domstolens kommun (*Gemeinde*) vart femte år enligt 36 § 1 st. GVG. Av samma stycke följer att för att en person ska kunna tas med på listan så krävs det två tredjedelars majoritet av de närvarande kommunfullmäktigemedlemmarna. Dessa två tredjedelar måste dock utgöra minst hälften av fullmäktiges fullständiga antal för att röstningen ska anses giltig. Tredje meningen anger att de mer detaljerade reglerna kring valet inte tas upp här (*unberührt*); de styrs istället av den för kommunen gällande kommunallagen.

Av 36 § 2 st. GVG framgår att förslagslistan bör representera alla grupper i befolkningen; kön, ålder, yrke och social ställning ska därvid tas i beaktande. På förslagslistan ska även personens fullständiga namn, födelsedatum, födelseort, folkbokföringsadress samt yrke vara nedtecknat. Att just den allmänna representationen måste tas i beaktande redan i det här

⁹² Prop. 2005/06:180 s. 26 ff.

⁹³ Prop. 2005/06:180 s. 30.

skedet förklaras med att det enbart är personer som återfinns i denna lista som kan väljas till lekmannadomare.⁹⁴ Enligt 36 § 3 st. GVG ska förslagslistan offentliggöras i kommunen under en veckas tid och tidpunkten för detta ska tillkännages i för tid.

36 § 4 st. GVG stadgar att förslagslistan måste innehålla personer till ett antal som är dubbelt så stort som den aktuella domstolens föreskrivna antal lekmannadomare. Kissel och Mayer menar att motiveringen för detta är att det endast kan vara fråga om ett val så länge det antal personer som väljs är mindre än det antal som går att välja.⁹⁵ Tidigare var kravet att det, inom en valkrets, skulle föreslås tre personer per tusen invånare till lekmannadomarämbetet. Detta blev i praktiken i många valkretsar svår genomförbart.⁹⁶ Antalet som ska föreslås fastställs av ordföranden för antingen hovrätten (*das Landgericht*) eller tingsrätten (*das Amtsgericht*) (beroende på hur den aktuella domstolen är sammansatt) enligt 43 § GVG.⁹⁷ Enligt 36 § 4 st. andra meningen GVG så är det domstolens ordförande som, i det fall flera kommuner ingår i samma domkrets, bestämmer antal personer varje kommun ska föreslå.

Enligt 37 § GVG finns det möjlighet att inom en vecka, från det att förslagslistan offentliggjorts enligt 36 § 3 st., protestera mot ett eventuellt val av en eller flera av de personer som finns med på förslagslistan. Grunderna för klagan får endast vara de som finns enligt 32-34 § GVG. Det är dock möjligt att även påtala att kravet på tyskt medborgarskap enligt 31 § 2 st. GVG inte är uppfyllt.⁹⁸ Det finns alltså ingen möjlighet att exempelvis klaga på att man själv inte tagits med på förslagslistan. Klagorätt har alla personer som är över 18 år och det finns inget krav på att man måste vara bosatt i den aktuella valkretsen. Adressat för klagan är det utskott som ska sammanträda vid den aktuella domstolen vart femte år (se nedan under

⁹⁴ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 36 § GVG.

⁹⁵ Kissel & Mayer 2008 s. 697.

⁹⁶ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 36 § GVG.

⁹⁷ Kissel & Mayer 2008 s. 712 samt s. 576.

⁹⁸ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 37 § GVG.

4.2.2) som ska behandla listan och ta de formella besluten enligt 40-41 § GVG.⁹⁹

Listan skickas enligt 38 § GVG över av kommunalordförande (*der Gemeindevorsteher*) till den domare vid tingsrätten som ska behandla listan innan själva valet sker enligt 39 § GVG. Av 38 § 2 st. GVG följer att korrigeringar är möjliga att göra om det uppenbaras hinder för en eller flera av de utvalda lekmannakandidaterna. Domaren har enligt 39 § GVG skyldighet att sammanställa listan (eller listorna¹⁰⁰) samt att nedteckna de inlagor som gjorts mot lekmannakandidaterna. Dessutom ska domaren pröva att listan har offentliggjorts på ett korrekt sätt enligt 36 § 3 st. GVG samt pröva om listan innehåller några övriga formella fel (exempelvis se till att antalet namn överensstämmer med det antal personer som är bestämt).¹⁰¹

4.2.2 Valet av lekmannadomare i Tyskland

Vart femte år ska ett utskott vid tingsrätten (*Amtsgericht* eller *Landgericht*) sammanträda enligt 40 § 1 st. GVG. Detta utskott ska enligt 40 § 2 st. GVG bestå av en domare från den aktuella domstolen som agerar ordförande, en förvaltningstjänsteman (*Verwaltungsbeamter*) från domstolens delstatsregering (*Landesregierung*) och sju betrodda personer (*Vertrauenspersonen*) som bisittare. Av andra meningen följer att delstatsregeringarna själva kan utfärda författningar som reglerar vem eller vilken post som ska anses uppfylla kraven på att representera delstatsregeringen, oberoende av första meningen. Av tredje meningen följer att denna uppgift kan delegeras till de myndigheter som är högst i hierarkin (*oberste Landesbehörde*) inom delstaten.

⁹⁹ Kissel & Mayer 2008 s. 699.

¹⁰⁰ Det har inte redogjorts för tidigare, men det kan vara så att det inom en och samma domkrets finns flera valkretsar som skickar in sin lista till den aktuella domstolen. Se Kissel & Mayer 2008 s. 700.

¹⁰¹ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 39 § GVG.

Av 40 § 3 st. första meningen GVG följer att de sju betrodda är personer bosatta inom domstolens domkrets och att de väljs in av representanter från det, inom domkretsen, lokala förvaltningsdistriktet (*von der Vertretung des ihm entsprechenden unteren Verwaltungsbezirks*). Då Tyskland är en federation har varje förbundsstat egna regler för förvaltningsorganisationen. Det blir därför svårt att säga vad som utgör den lokala distriktsförvaltningen i hela landet. Kissel och Mayer menar att det hela vanligtvis sköts av den myndighet av stads- eller kommunförvaltningen som är lägst i myndighetshierarkin men som fortfarande är folkrepresenterad genom val; oftast de så kallade *Landkreise* (översätts till svenskan som landsting) eller de städer som inte tillhör någon *Landkreis* (*kreisfreie Städte*).¹⁰²

Av 40 § 3st. GVG framgår vidare att valet av de betrodda personerna röstas igenom med två tredjedelars majoritet av valorganets närvarande medlemmar. För att vara ett giltigt val måste minst hälften av det lagstadgade medlemsantalet vara närvarande. Av andra meningen följer att ytterligare krav på valets formella regler kan ställas i de på orten gällande kommunala föreskrifterna. Är det så att domkretsen omfattar flera förvaltningsdistrikt eller delar därav, bestämmer den högsta delstatsmyndigheten (*Oberste Landesbehörde*) hur många förtrogna personer respektive distrikt ska välja. Av 40 § 4 st. GVG framgår att utskottet kan fatta beslut så länge domaren och tjänstemannen från delstatsregeringen samt tre av de förtrogna personerna är närvarande.

Förutom att de betrodda personerna har en plikt på att åta sig uppdraget enligt 56 § GVG så finns det inga ytterligare bestämmelser som behandlar deras rättsliga ställning. Kissel och Mayer påpekar att de bestämmelserna som återfinns i 40 § 3st. GVG inte är uttömmande krav på vad de som personer måste uppfylla. För att få vara med och välja lekmannadomare måste även dessa personer uppfylla alla de krav som återfinns i 31 § 2st och 32-35 § GVG.¹⁰³

¹⁰² Kissel & Mayer 2008 s. 703.

¹⁰³ Kissel & Meyer 2008 s. 707.

Utskottets första uppgift är enligt 41 § GVG att ta ställning till de inlagor som gjorts mot kandidaterna i förslagslistan. Besluten fattas enligt första meningen med enkel majoritet och vid lika röster har ordförande, det vill säga domaren, utslagsröst enligt andra meningen. Av tredje meningen framgår att besluten ska protokollföras. Det finns ingen möjlighet att överklaga fattade beslut utan dessa är direkt bindande enligt fjärde meningen. Trots det att beslutet är bindande påpekar Hannich m.fl. att det senare fortfarande är möjligt att skilja en lekmannadomare från sin uppgift enligt 52 § GVG.¹⁰⁴

Efter det att beslut mot inlagorna på förslagslistan har gjorts är det dags att enligt 42 § GVG utföra det huvudsakliga valet av lekmannadomare. Av första stycket framgår att valutskottet med två tredjedelars majoritet ska välja det fastställda antalet lekmannadomare för de nästa fem verksamhetsåren. Av 42 § 2 st. GVG framgår att det utskottet vid valet ska få en bred representation av befolkningen genom att ta hänsyn till kön, ålder, yrke och social ställning. 44 § DRiG innehåller även den ett krav i andra meningen på att andelen kvinnor respektive män ska beaktas då lekmannadomare nomineras och väljs.

¹⁰⁴ Hannich m.fl. 2013 kommentaren till 41 § GVG.

5 Analys

5.1 Den lämplige lekmannadomaren

Systemet med lekmannadomare i brottmål vid första instans har rätt olikartad historik i Sverige och i Tyskland. I Sverige har systemet funnits mycket länge och förändrats stegvis. I Tyskland infördes lekmannadomarna framförallt av ekonomiska skäl på grund av det svåra finansiella läget som landet befann sig i efter första världskriget. Systemet avskaffades dessutom för en tid under det andra världskriget.

Trots de skillnader som finns vad gäller den historiska utvecklingen är det intressant att notera att valbarhetskriterierna för lekmannadomarna i både Sverige och Tyskland i mångt och mycket är väldigt lika varandra. I båda länderna krävs inte bara att en person är medborgare utan även en persons lokala tillhörighet inom domkretsen anses viktig.

Vad gäller en persons fysiska och psykiska hälsa är det något som måste tas med i bedömningen. I detta sammanhang skulle möjligen kunna diskuteras vilket land som ställer högst krav. I Sverige krävs att man inte är ställd under förvaltarskap för att man ska kunna bli lekmannadomare; det krävs dock ganska omfattande hälsoproblem för att en förvaltare ska förordnas. Därmed inte sagt att alla personer som inte har förvaltare kan väljas. Det kan även finnas andra omständigheter såsom till exempel koncentrationssvårigheter som kan tillmätas betydelse inför valet. Kraven i Tyskland stadgar att det finns skäl som medför att personer av hälsoskäl ska anses olämpliga. Allt från psykiskt sjuka till drogberoende personer kan omfattas. Även vad gäller de tyska bestämmelserna kan det vara svårt att exakt se vart gränsen går. Slutsatsen är att kraven som ställs på lekmannadomarens hälsa motsvarar varandra i Tyskland och Sverige. I båda länderna förefaller det ytterst vara fråga om en bedömning i det enskilda fallet. De objektiva kraven som listas i lagstiftningen är inte tillräckligt

detaljerade för att man ska kunna dra slutsatsen att hälsokraven skiljer sig åt på ett betydande sätt mellan länderna.

Såväl Sverige som Tyskland undantar ett antal förtroendeposter, befattningar och yrkeskategorier från möjligheten att vara lekmannadomare. De befattningar och yrkeskategorier som är undantagna i Sverige omfattas även av de tyska bestämmelserna. Detta med undantag för det svenska förbudet mot alla anställda vid en domstol som inte finns i Tyskland. De tyska bestämmelserna ställer därutöver en rad ytterligare krav på vilka befattningar och yrkeskategorier som är förhindrade som lekmannadomare, såsom präster (eller motsvarande), vissa offentliga ämbeten eller lekmannadomare som redan varit verksamma som lekmannadomare under två efterföljande femårsperioder i brottmål. Därtill undantas en rad yrken från plikten att delta i Tyskland även om övriga krav är uppfyllda.

Tidigare brottslighet är av betydelse för lekmannadomarens valbarhet i båda länderna. I Tyskland gäller att en person som dömts till minst sex månaders fängelsestraff, även om detta har omsatts till villkorlig dom, utesluts från att bli vald. Dessutom får då flera tidigare sådana fängelsestraff räknas samman till ett gemensamt straffvärde, förutsatt att det rör sig om uppsåtliga handlingar. I Sverige har istället uttalats att en tidigare lagförelse, med annan påföljd än böter, sannolikt utesluter en persons valbarhet. Något föreskrivet förbud mot valbarhet på grund av tidigare brottslighet finns inte. I de svenska förarbetena till lagstiftningen öppnar man upp för bedömning i det enskilda fallet, där exempelvis tiden som förflutit sedan lagförelsen kan tillmätas betydelse. Skillnaden mellan Sverige och Tyskland vad gäller bedömningen av en presumtiv lekmannadomares bakgrund vad avser brottslighet är förmodligen inte så stor i praktiken, men de tyska bestämmelserna är bindande i högre utsträckning än de svenska när det gäller hur bedömningen ska göras.

Sett till de krav som reglerar åldern på lekmannadomarna går det snabbt att konstatera att bestämmelserna är olika. I Tyskland ska inte en

lekmannadomare vara under 25 år och inte över 70. Sverige har enbart en regel om att man inte får vara under 18 år, den övre gränsen innebär endast att personer över 60 år har möjlighet att tacka nej till uppdraget som lekmannadomare. Även lekmannadomarens språkkunskaper ska vid en lämplighetsbedömning i de båda länderna tillmätas betydelse. Intressant att notera är att detta krav i Tyskland uttryckligen finns i lagstiftningen till skillnad från Sverige. Istället anses detta i svensk lag falla in under *övriga omständigheter*.

Den mest påtagliga skillnaden mellan svensk och tysk lagstiftning är att det i Tyskland finns ett förbud mot att en person ska kunna väljas till lekmannadomare om denne har varit verksam inom den forna östtyska säkerhetstjänsten, Stasi, eller har, begått brott mot mänskligheten. Båda dessa regler är ett tydligt spår av Tysklands turbulenta historia. Sverige har haft en väldigt annorlunda historisk utveckling, utan krig under de senaste 200 åren. Därför torde det inte ha funnits något incitament för att införa motsvarande bestämmelser i Sverige.

Sammanfattningsvis vad gäller valbarhetskriterierna för lekmannadomarna i brottmålets första instans är dessa i mångt och mycket liknande i Sverige och Tyskland. Det som skiljer är framförallt åldersbestämmelserna samt de tyska förbehållen för brott mot mänskligheten eller arbete för Stasi.

5.2 Valet av lekmannadomare

Sett till hur valet går till är den främsta likheten mellan de svenska och tyska bestämmelserna att valet äger rum på lokal nivå. I det initiala skedet tas förslag på kandidater fram inom den eller de kommuner (eller motsvarande) som befinner sig innanför domstolens domkrets. De mål som de väljande organen har att iakttä, är även de av likartad natur. Lekmannadomarna ska inte bara jämnt fördelas mellan män och kvinnor utan även ålder och yrke är faktorer som de båda länderna anser vara viktiga. För svensk del ska även den etniska bakgrunden specifikt beaktas vid valet och för tysk del är det

istället fråga om social ställning. Klart är att en bred representation eftersträvas i de båda länderna. Det vore intressant att undersöka om det i den praktiska tillsättningen av lekmannadomare skiljer sig mellan länderna vad avser just den etniska mångfalden då detta inte är ett uttryckligt krav i Tyskland.

Bortsett från detta är det sedan mycket som skiljer sig åt. I Sverige är det kommunfullmäktige som förrättar valet av lekmannadomare. Förutom att fullmäktige måste beakta riktlinjerna om en allsidig sammansättning har de även ansvaret för att de individuella kraven för varje lekmannadomare är uppfyllda (även om i vart fall de formella behörighetskraven sedan också ska kontrolleras av den aktuella domstolen). I Tyskland har kommunen förvisso en aktiv roll inför valet men här begränsas deras deltagande till att ta fram en lista med namn på personer som uppfyller alla krav för att få bli lekmannadomare. Antalet föreslagna personer måste vara fler än de personer som sedan utses till lekmannadomare. Listan lämnas sedan till det utskottet vid domstolen som ska förrätta valet.

Valet av lekmannadomarna i Tyskland sker i jämförelse med Sverige i flera steg. Efter det att listan har tagits fram finns det krav på att den ska offentliggöras med kandidaternas fullständiga namn m.m., för att allmänheten ska ges möjlighet att yttra sig beträffande de föreslagna personerna. Innan offentliggörandet sker måste det utannonseras i god tid. Sammansättningen av det väljande organet är i Tyskland helt annorlunda än i Sverige. Att det förutom de, inom domkretsen bosatta, sju betrodda och representanten från delstatsregeringen är en domare med i gruppen visar att domstolen har en klart mer betydande roll vid valet av lekmannadomarna.

Även reglerna kring röstning skiljer sig åt mellan länderna. I Sverige finns under vissa förutsättningar möjligheten till ett proportionellt val. I Tyskland är det istället två tredjedelars majoritet som gäller både vid nedtecknandet av namn på förslagslistan och när valet av lekmannadomare görs.

5.3 Avslutande kommentar

Sverige och Tyskland har skilda rättsordningar men i stora drag har länderna samma valbarhetskriterier för att få utöva ämbetet som lekmannadomare vid första instans i brottmål. Den tyska lagstiftningen är dock något mer detaljerad. De tyska förbudet mot att vara lekmannadomare om en person begått brott mot mänskligheten eller har varit delaktig i den forna östtyska säkerhetstjänsten vittnar om den tyska historien. Den mest påtagliga skillnaden mellan Sverige och Tyskland har istället visat sig vara själva valförfarandet, som i Tyskland genomförs i flera steg och där den aktuella domstolen har en klart viktigare roll såsom förrättare av valet medan det i Sverige i sin helhet sköts av kommunfullmäktige. Hur de båda ländernas reglering av systemet med lekmannadomare kommer utvecklas ska bli intressant att följa.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Svensk lag

Folkbokföringslagen (1991:481)

Föräldrabalk (1949:381)

Lagen (1992:339) om proportionellt valsätt

Rättegångsbalk (1942:740)

Elektroniska källor

Svenskt offentligt tryck

- Proposition 1969:44 - *med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m.* Hämtad från Karnov den 7 januari 2014.
<http://juridik.karnovgroup.se.ludwig.lub.lu.se/document/435248/1?versid=163-1-2005#>
- Proposition 1975/76:64 - *med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken m.m.* Hämtad från Karnov den 7 januari 2014.
<http://juridik.karnovgroup.se.ludwig.lub.lu.se/document/435267/1?frt=%E2%80%A2%09Proposition+1975%2F76%3A64&rank=1&versid=163-1-2005>
- Proposition 1982/83:126 - *om underrätternas sammansättning m.m.* Hämtad från Karnov den 7 januari 2014
<http://juridik.karnovgroup.se.ludwig.lub.lu.se/document/435291/1?versid=163-1-2005>
- Proposition 2005/06:180 - *Ett stärkt nämndemannainstitut.* Hämtad från Karnov den 7 januari 2014.
<http://juridik.karnovgroup.se.ludwig.lub.lu.se/document/814676/1?frt=%E2%80%A2%09Proposition+2005%2F06%3A180&rank=1&versid=163-1-2005>

Tysk lag

BGB - Bürgerliches Gesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738), das durch Artikel 4 Absatz 5 des Gesetzes vom 1. Oktober 2013 (BGBl. I S. 3719) geändert worden ist. <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html#BJNR001950896BJNG000102377>. Hämtad den 7 januari 2014.

DriG - Deutsches Richtergesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 19. April 1972 (BGBl. I S. 713), das zuletzt durch Artikel 17 des Gesetzes vom 6. Dezember 2011 (BGBl. I S. 2515) geändert worden ist. <http://www.gesetze-im-internet.de/driG/index.html>. Hämtad den 7 januari 2014.

Elektroniska källor forts.

Tysk lag forts.

GG - Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 11. Juli 2012 (BGBl. I S. 1478) geändert worden ist. <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>. Hämtad den 7 januari 2014.

GVG - Gerichtsverfassungsgesetz in der Fassung der Bekanntmachung vom 9. Mai 1975 (BGBl. I S. 1077), das durch Artikel 5 Absatz 1 des Gesetzes vom 10. Oktober 2013 (BGBl. I S. 3799) geändert worden ist. <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/gvg/gesamt.pdf>. Hämtad den 7 januari 2014.

StGB - Strafgesetzbuch in der Fassung der Bekanntmachung vom 13. November 1998 (BGBl. I S. 3322), das durch Artikel 5 Absatz 18 des Gesetzes vom 10. Oktober 2013 (BGBl. I S. 3799) geändert worden ist. <http://www.gesetze-im-internet.de/stgb/index.html>. Hämtad den 7 januari 2014.

Övriga elektroniska källor

- Europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område: *Rättsordningen - Sverige*, hämtad den 7 januari 2014 från: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_swe_sv.htm#
- Europeiskt rättsligt nätverk på privaträttens område: *Rättsordningen - Tyskland*, hämtad den 7 januari 2014 från: http://ec.europa.eu/civiljustice/legal_order/legal_order_ger_sv.htm
- Nationalencyklopedin: *Nämnd*, hämtad den 7 januari 2014 från: <http://www.ne.se/lang/n%C3%A4mnd>

Litteratur

Tryckt litteratur

- Bell, John: *Judiciaries within Europe*, Cambridge 2006.
- Bogdan, Michael: *Concise introduction to comparative law*, Groningen 2013.
- Diesen, Christian: *Lekmän som domare*, Stockholm 1996.
- Fahlerantz, Gustaf Edvard: *Rättfärdighet i rättsskipning: en historisk och jämförande framställning af några hufvudpunkter i vårt rättegångsväsende*, Stockholm 1903.
- Kissel, Otto Rudolf och Mayer, Herbert: *Gerichtsverfassungsgesetz – kommentar*, 5:e upplagan, München 2008.

Tryckt litteratur forts.

- Malsch, Marijke: *Democracy in the Courts – lay participation in European criminal justice systems*, Farnham 2009.
- Modéer, Kjell Å: *Den svenska domarkulturen – europeiska och nationella förebilder*, Lund 1994.
- Örucü, Esin & Nelken, David: *Comparative law: a handbook*, Oxford 2007.

Elektronisk litteratur

- Casper, Gerhard och Zeisel, Hans: Lay judges in the German criminal courts, *Journal of Legal Studies*, 1:1 s. 135-194, 1972. Hämtat som pdf-fil från HeinOnline, www.heinonline.org, den 17 dec 2013.
- Fitger, Peter m.fl.: *Rättegångsbalken*, version till oktober 2013 (t.o.m. supplement 75). Hämtat från Zeteo, www.nj.se/zeteo, den 7 januari 2014.
- Hannich, Rolf m.fl.: *Karlsruher Kommentar zur Strafprozessordnung mit GVG, EGGVG und EMRK*, 7:e upplagan, 2013. Hämtat från Beck-online, http://beck-online.beck.de/ludwig.lub.lu.se/?vpath=bibdata/komm/KarlsKoStPO_7/cont/KarlsKoStPO%2Ehtm den 7 januari 2014.
- Staats, Johann-Friedrich: *Deutsches Richtergesetz - NomosKommentar*, 1:a upplagan, 2012. Hämtat från Beck-online, http://beck-online.beck.de/ludwig.lub.lu.se/Default.aspx?vpath=bibdata/komm/StaKoDRiG_1/cont/StaKoDRiG%2Ehtm, den 7 januari 2014.
- von Heintschel-Heinegg, Bernd m.fl.: *Beck'scher Online-kommentar StGB*, 23 upplagan, München 2013. Hämtat från Beck-online. <http://beck-online.beck.de/ludwig.lub.lu.se/default.aspx?typ=reference&y=400&w=BeckOK&name=StR> den 7 januari 2014.